

Signalement

Ewald Kooiman

In het januari-februari-maart nummer 1991 van het Franse tijdschrift L'ORGUE schrijft Odile Pierre over haar orgellessen bij Marcel Dupré, onder de titel *Quelques souvenirs de la pédagogie de Marcel Dupré au Conservatoire National Supérieur de Musique Paris*. De auteur behoorde tot de laatste leerlingen die onder Dupré's leiding een Premier Prix aan dit instituut behaalden. Het artikel geeft een goed (en kritiekloos) inzicht in het merkwaardige functioneren van de orgelopleiding aan het Parijse Conservatorium. Om als leerling te worden toegelaten moest je zover gevorderd zijn, dat het in principe mogelijk was binnen één jaar een Premier Prix te behalen. Dit betekende in de praktijk dat degene die Dupré kwam voorspelen met het oog op toelating tot het conservatorium, al een complete opleiding, meestal bij een privéleraar, achter de rug had. Wanneer Dupré dan, nadat je hem had voorgespeeld op zijn huisorgel in Meudon, een conservatoriumstudie wel zag zitten, moest de leerling, ter voorbereiding op het toelatingsexamen, eerst nog twee jaar lessen volgen bij één van de daartoe waardig bevonden oud-leerlingen. De nadruk lag daarbij vooral op het improviseren, maar minstens evenzeer op grondige studie van harmonie en contrapunt. Bij deze laatste vakken lagen de eisen bijzonder hoog: wat op onze Nederlandse conservatoria als eindexamennorm geldt was in Parijs niet voldoende voor een succesvol toelatingsexamen.

Aan de eis van een grondige vooropleiding op piano viel niet te ontkomen. Odile Pierre vertelt dat hier een hoog niveau werd verlangd: Etudes van Chopin en de grote werken van Debussy, Ravel en Fauré. Wanneer de leerling eenmaal was toegelaten, soms eerst alleen als toehoorder en pas later als actieve leerling, bestond de dagelijkse studietijd in de volgende activiteiten: drie uur repertoirestudie, twee uur fuga-improvisatie, één uur improvisatie op een vrij thema en nogmaals één uur improviseren op een gregoriaanse cantus firmus. Het valt op hoeveel tijd er werd besteed aan het improviseren. Nadere bijzonderheden over Dupré's improvisatieonderwijs heeft Odile Pierre onlangs gepubliceerd in haar boekje *Témoignages écrits des épreuves d'improvisation étudiées en la classe d'orgue de Marcel Dupré en 1953-1954* (Leduc 1990). Het geeft een helder en ik zou haast zeggen onthullend inzicht in Dupré's scholastische aanpak.

Voor de houding aan het klavier had Dupré strenge voorschriften: voorschriften niet in de zin van aanwijzingen die een ervaren pedagoog voorlegt aan zijn leerlingen, maar in de zin van absolute wetten die algemene geldigheid hebben. Hier volgen ze: rechtop zitten, met het hoofd onbeweeglijk. De benen loodrecht ten opzichte van de bank, de voorkant van de voet raakt de voorzijde van de zwarte toetsen; knieën bij elkaar. Het enkelgewricht is voor de voet wat de pols is voor de hand. De voeten blijven zoveel mogelijk in aanra-

king met de toets. Polyfone muziek wordt maat voor maat bestudeerd en uit het hoofd geleerd, romantische muziek in grotere porties van drie à vier maten (overeenkomend met de lengte van het thema); daarna per regel en per bladzijde in verschillende tempi. De studietijd wordt ingedeeld in periodes van anderhalf uur met daartussenin steeds 10 à 15 minuten absolute rust. Veel slapen, geen alcohol en geen tabak, evenmin het beoefenen van sporten die gevaarlijk zijn voor de handen.

Het is voor ons een vreemde gedachte dat er ten tijde van Dupré in heel Frankrijk maar één conservatorium was dat de hoogste diploma's verleende: het Conservatoire National Supérieur de Musique in Parijs. Dat betekende automatisch, dat elke organist die carrière wilde maken, bij Dupré een Premier Prix moest zien te behalen. Om dat te bereiken was het absolute voorwaarde dat de leerling zich onvoorwaardelijk onderwierp aan de strenge tucht van Dupré. Eigen initiatieven werden niet gewaardeerd, ze waren zelfs in de hoogste mate carrière-bedreigend. Uiteraard ontleen ik deze laatste opmerkingen niet aan het artikel van Odile Pierre, het is mijn persoonlijk commentaar. Na de dood van Dupré werd de orgelklas van 1955 tot 1980 geleid door zijn trouwe leerlinge Rolande Falcinelli, die geheel in de voetsporen van de meester diens werk voortzette.

In een andere Franse publikatie, nl. in het congresbericht van het derde symposium van de Fédération Francophone de Amis de L'Orgue (*La Réforme Alsacienne de L'Orgue inspirée par Emile Rupp et Albert Schweitzer*, L'Orgue Francophone – Cahiers hors-série no 3) kan de lezer zien waartoe het kritiekloos voortzetten van een autoritaire traditie kan leiden. In dit congres-bericht is een lezing opgenomen die de inmiddels hoogbejaarde Rolande Falcinelli hield over *La Genèse de l'Édition de Travail de Marcel Dupré* (de wor-

ding van Dupré's werkeditie (van Bachs orgelwerken). Bij het lezen van dit verhaal blijkt hoezeer gedurende lange jaren in het Parijse orgelonderwijs elke ontwikkeling, zelfs elke vorm van kritisch nadenken over Dupré's opvattingen, heeft ontbroken.

In het genoemde congresbericht vindt de lezer verder belangwekkende verhandelingen over het werk en de invloed van Emile Rupp en Albert Schweitzer (besteladres: Pierre Vallotton, Sarupt / St.-Leonard, F-88230 Fraize).

Rectificatie

In het oktobernummer van 'Het Orgel' zijn tijdens het drukproces twee fouten geslopen. In het tweede deel van het artikel *Elzasser organist-componisten in de 19de eeuw*, geplaatst in het septembernummer van 'Het Orgel' zijn op pagina 338 bij elk van de drie kolommen de bovenste twee regels weggefallen. Hieronder volgt de tekst zoals hij afgedrukt had moeten worden: voor de duidelijkheid zijn de laatste drie regels van pagina 337 ook opgenomen):

Deze assimilatie is des te oorspronkelijker omdat ze zonder onderscheidingsvermogen plaats vindt en de grote thema's van de eigenlijke Romantiek totaal negeert. We moeten daarbij bedenken dat het *Manuel pratique de l'organiste de la campagne* in 1845 verscheen, en de *Nativité* van Amann in 1888, de tijd dus waarin Brahms de grondslag legde voor een zuiver symfonische taal en Wagner het Gesamtkunstwerk ontwikkelde.

En zo vermengen de Elzasser organist-componisten tot aan het eind van de 19de eeuw de resten van een galante welsprekendheid (die totaal is losgemaakt van de functie die deze bij Beethoven had) met de uitwerkingen van de folklore en het anekdotische in een stijlvermenging die uniek is in de muziekgeschiedenis.

Een *Sortie* van Pierre Struss, een leraar in St. Hippolyte (Bas-Rhin), vormt de waardige afsluiting van dit verhaal. Het werk geeft geen aanleiding tot een lang commentaar.

De tweede fout betreft de fotobijchriften op de pagina's 348 en 351: de bijschriften zijn verwisseld.

Bespreking

JAN JONGEPIER (red.), *Het Orgel in de Zuider- of St. Pancraskerk te Enkhuizen*. Uitgegeven door Restauratie Orgel Zuiderkerk 1991, p/a Venuslaan 11, 1601 RJ Enkhuizen.

Dit boek is een bespreking van de restauratie van het orgel in de Hervormde Zuiderkerk te Enkhuizen. Het besteedt aandacht aan de geschiedenis van het orgel, de voorbereidingen op de restauratie, en de restauratie van de schilderingen aan en bij het orgel. Verder geeft het boek een beschrijving van het instrument en bevat het bijlagen met diverse bestekken, archiefstukken aangaande betalingen, een beknopt historisch overzicht van het orgel in de Westerkerk te Enkhuizen met bestekken die daarop betrekking hebben en een lijst van organisten van de beide kerken.

Na een tweetal korte inleidingen geschreven door functionarissen van de Stichting die deze restauratie voorbereidde, volgt een uitvoerige beschrijving van de geschiedenis van het orgel in de Zuiderkerk. Niet alleen de vroegere historie wordt belicht, ook de restauratie in 1935 door H.W. Flentrop wordt nauwgezet beschreven. Daarop volgt een verslag van de jongste restauratie die voltooid werd

in 1990. Naast aspecten die direct op het orgel betrekking hebben, wordt ook een toelichting gegeven op de uitgevoerde bouwkundige werken aan het orgelbalkon en de restauratie van de wandschildering achter het orgel.

In de beschrijving van het orgel worden alle technische en artistieke details van het orgel nog eens uitvoerig belicht. Hier vinden we ook een complete beschrijving van het pijpwerk inclusief de dateringen. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een beknopte mensurenlijst.

Het fraai uitgegeven boek behoeft geen verdere aanbeveling, onder de deskundige redactie van Jan Jongepier – die zelf het belangrijkste aandeel van de tekst verzorgde – is een boeiend en goed leesbaar verhaal tot stand gekomen over de geschiedenis van een merkwaardig orgel. Een must voor elke orgelliefhebber!

Rudi van Straten